

www.turkishstudies.net/turkishstudies

Turkish Studies

eISSN: 1308-2140

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Geç Modern Zamanda Parrhesia ve Kahramanlık Üzerine Bir Değerlendirme

An Evaluation on Parrhesia and Heroism in the Late Modern Time

Aydın Karabulut*

Abstract: In today's acceleration world, the line between meanings and lifestyles has increasingly become blurred. The borders and values are gradually disappearing in many areas. The individual now loses his courage to be himself and only experience the 'moment'. The technology, of course, catalyzes this loss of value, and we mostly feel the presence of vending individuals who have questioned less day by day. Considering this homogenous multiplication, the specific mass gradually decreases and the large shadows that produce value are drawn from the earth and gives way to the "last man" of this last time. We witness to the absence of many values, and especially the word and the courage to say it. Telling the truth and speaking fair can no longer go through logical doors, and this can lead to social destruction of trust and truth. Telling the truth forthrightly is more rarely seen today. The fact that the mass distrust is now a norm deforms the friendships and relationships. Failure or disclosure of the truth causes the human to lose the meaning as the days goes on. This *decadence* which causes the corrosion of character also leads to the erosion of the strong fortresses that have historically resisted against human loss since the society has been arbitrated by certain contracts. The feeling of trust and freedom lies at the heart of these contracts. As it is known, the freedom is one of the categories of understanding of Kant. From this aspect, the absence of *parrhesia* means theoretically interrupting the progression of reason as well. In this respect, the concept of *parrhesia* which is old nobility has been considered as a hope for getting rid of the depression, collapse due to the human's own mistake. The human can only see himself and even the others in clear words, as in still water. The aim of this study is to evaluate *parrhesia* in terms of the existence of an ethical human being, considering today's late modern human topology. From this point, the study aims to discuss the concept of *parrhesia* which has been repeatedly mentioned in various books of Foucault by using the terminology of Nietzsche's overman, amorfatı, courage and friendship.

Structured Abstract: It is possible to state that the freedom is one of the biggest goals and problems of human history. For this reason, many people have been dead and buried for this sacred word. The concept of *parrhesia* which is a kind of freedom means speaking freely, briefly stated. The words of *parrhesiastes* who is the one using *Parrhesia*; in this respect, he is the person who uses it in the context of the clarity and precision of the word, even if it is dangerous like a sea without waves, even if destructive waves exist. In this respect, this person who believes in the sanctity of life and human dignity in the face of a serious danger has ensured that his power of life does not fade by paying heavy prices in different stages of history. Having the courage to speak lays a great responsibility and danger at the same time. Hence, *parrhesiastes* is the person who acquires dangerous living like a profession. The responsibility stands out as an increasingly distant concept for individuals living in today's acceleration and pleasure world. It is obvious that people who risk their lives to

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü
Asst. Prof., Malatya Turgut Özal University, Faculty of Art Design and Architecture, Visual Communication Design
Department

ORCID 0000-0003-1746-8219

a.karabulut@windowslive.com

Cite as/ Atıf: Karabulut, A. (2020). Geç modern zamanda Parrhesia ve kahramanlık üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies*, 15(7), 2943-2957. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.45615>

Received/Geliş: 06 August/Ağustos 2020

Accepted/Kabul: 20 October/Ekim 2020

Copyright © MDE, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 25 October/Ekim 2020

CC BY-NC 4.0

tell the truth are now far away from casual laborers who are in the trouble of earning their bread in companies today. This age in which alienation and fetishism are increasingly felt in many areas is an age in which the words fall and images rise. In this age, the distinction is generally considered as old fashioned. The concepts such as being knight-spirited, heroism and sacrifice are considered dangerous for grassland happiness of herd people. When viewed from this respect, it is meaningful that Nietzsche has advised the protection of the noble which is one of the most important determinations. It is a known fact that the rare is also ignored by Google philosophers who produce cunning scenarios and who possess only informational service-in-pieces for pictographic reality in the scene.

From this standpoint, wisdom is used as the screen of thinking deeply of knowledge-in-pieces. The main thing is to save the day with instant performative movements. It is known that the time required to counteract the erosion of time and to become immortal. The permanent always takes time. In this respect, wisdom is formed by passing deep experiences through a thousand retorts. Wisdom is also one of the hardest ways to go beyond time. The battle between the human and the word Meriç is talking about is the war of the sage in this respect. The battle between the human and the word mentioned by Meriç is the war of the wisdom in this respect. It is possible to say that the information has changed over time and has turned into a Google philosopher which is a form of pontification. To see beyond time, it is necessary to internalize and actualize the time. Therefore, at this time when techno-culture is dominant, the word has been detracted from its contour and not crowned with wisdom.

When asked what the most beautiful thing for Diogenes is, he says "freedom of speech" (*parrhesia*). *Parrhesiastes*, a safe haven of the words, is one of the most needed elements in our era. Even in this era in which many upheavals have been experienced, the crisis seems to have become ordinary even to the routine of life. *Parrhesia* is one of the most wanted fortresses in hard times. Thus, the person who tells the truth can be seen as the hero of our age. In the face of danger, the words instill hope of providing the person to live in the war of life by making words meaningful without being nervous and lowering his tail. As Campbell has mentioned, the society whose hero is worked out can be seen as an inexhaustible resource. In this respect, *parrhesiastes* can sometimes be the heart and sometimes the touchstone of the time. *Parrhesia* is a radical orientation which means being self by opposing to loss in acoustic idleness and degeneracy, and a radical orientation from the purity of shadowlessness, heartless, brazen to clarity and nobility by avoiding of being castrated. This concept which requires sharp language is also a virtuous way for the person to be himself. Although being virtuous is difficult in this respect, it is meaningful in terms of inner peace.

As is known in history, many *parrhesiastes* have appeared and some people have paid great prices. Telling the truth and speaking clearly have also been one of the indispensable conditions of authenticity. In this context, trust is possible only when the authentic and creative word appears in all areas. This seems possible in the noble valleys of freedom of speech. It is required to see this valley as large shadows that extend freely. In this respect, these large shadows are the shadows of the noble, and the noble means the real one in Greek. From this point, *parrhesiastes* is to become noble. In this respect, the nobility is related to trust when viewed or mentioned for *parrhesiastes*. It is possible to say that the *parrhesia* is considered in which the resilience and the fight are obvious, that the word is not hidden, not wangled, and if the death is being risked. Holding true also means stopping the *decadence*. This nobility which is an ancient time narrative for the masses undergoing a "Corrosion of Character," is necessary for the strength of the resurgence and for the existence of supermen because the appropriate soil must be formed for the existence of large trees. It is possible to see the overman as the one who changes the flow of water. In this respect, it is hoped that the air, which is constantly polluted by the instant media discourses that are necessary for the advancement of civilization, is the filter cleaner. In this respect, loving fate is a sign for the existence of *parrhesiastes* just as courage in loving destiny also requires not prostrating in the face of danger.

Considering this respect, if the concept of *parrhesia*, which is the main path of the study, is said as Heidegger, it is considered as a hope or a solution for getting rid of indulgence in the self pit that man has fallen from his own mistake. So, the concept of *parrhesia* has almost gone underground with the disappearance of heroism and has remained away from the people of the earth. The human being experiencing many problems created by the late modernity or fluid modernity on earth has also lost faith in the magic of ancient discourses. Hence, the world has not fascinated again. The cunning scenarios in the background of the words have eroded the resistance points of the noble and rare day by day. We have increasingly felt the absence of a strong voice during recent times when the word is not bond. In conclusion, the study aims to discuss the concept of

parrhesia, repeatedly mentioned in various books of Foucault, by using Nietzsche's terminology of overman or superman, amor fati, courage, heroism and friendship.

Keywords: Ethic, *Parrhesia*, Heroism, Late Modernity, Truth, Courage.

Öz: Günümüzün hızlanım dünyasında anlamlar ve yaşam tarzları arasındaki çizgi gittikçe daha da bulanıklaşmıştır. Sınırlar, değerler birçok alanda, gün geçtikçe daha çok silinmektedir. Birey artık kendi olma cesaretini de yitirerek yalnızca ‘an’ı deneyimlemektedir. Teknoloji elbette bu değer yitimini katalize etmektedir ve gittikçe daha az sorgulayan otomat bireylerin varlığı daha çok hissedilmektedir. Bu homojen çoğullaşmada özgül kütle gittikçe azalarak, değer üreten büyük gölgeler, yeryüzünden çekilerek yerini bu son zamanın “son insan”ına bırakmaktadır. Günümüzde birçok değerın yanı sıra bilhassa sözün ve onu söyleme cesaretinin de yitimine şahit olunmaktadır. Doğruyu söylemek, açık sözlü olmak mantıksal kapılardan artık kolaylıkla geçememekte, bu da güvenin ve hakikatin toplumsal yıkılışına sebep olabilmektedir. Bu bağlamda günümüzde hakikati açık sözlülükle söylemek artık daha nadir görülmektedir. Kitlesele güvensizliğin artık bir norm olması, dostlukları ve ilişkileri deforme etmektedir. Hakikatin ifşa edil(e)memesi insanın, anlamının gün geçtikçe daha çok kaybolmasına sebep olmaktadır. Karakter aşınmasına sebep olan bu *decadence* durum tarihsel olarak insanın yitimine direnen muhkem kalelerin de erozyonuna sebep olmaktadır. Zira toplum belirli sözleşmelerle tahkim edilmiştir. Bu sözleşmelerin temelinde güven duygusu ve özgürlük yatmaktadır. Bilindiği üzere özgürlük Kant’ta aklın kategorilerinden biridir. Bu minvalden bakılırsa *parrhesia*’nın yokluğu, teorik açıdan aklın ilerleyişinin de sekteye uğratılmasıdır. Bu açıdan çalışmada, eski bir soyluluk olan *parrhesia* kavramı, insanın kendi hatasından dolayı düşmüş olduğu bunalımdan, çökkünlükten kurtulması için bir umut olarak düşünülmüştür. Zira insan yalnızca, durgun suda olduğu gibi, berrak sözlerde kendini ve dahi ötekini görebilir. Bu çalışma, günümüz geç modern insan topolojisi göz önünde tutularak, *parrhesia*’yı etik insanın varoluşu açısından değerlendirmektedir. Bu açıdan çalışma Nietzsche’nin üstinsan, amor fati, cesaret, dostluk terminolojisini kullanarak, Foucault’nun çeşitli kitaplarında defaatle zikredilen *parrhesia* kavramını beraber tartışmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Etik, *Parrhesia*, Kahramanlık, Geç Modernite, Doğruluk, Cesaret.

Giriş

Günümüzün geç modern devrinde insanlar artık büyük anlatılara olan inançlarını büyük ölçüde kaybetmişlerdir. Oluşan hayal kırıklığı ve beraberindeki büyük kapanmada birey; dünyayı bir bütün olarak algılamaktan ziyade kendi içerisine çekilerek, belirli bir ölçekte yalnızca kendini ilgilendiren olaylara daha çok ilgi göstermektedir. Bu durum, aynı zamanda bir şeyleri değiştirme umudunun da dumura uğramasına neden olmuştur. Bir şeyleri değiştirmeye çalışmak, büyük bir inanca bağlanmayı da beraberinde getirir. Dolayısıyla şu söylenilebilir; zamanın bireye sunduğu son derece esnek, değişken ve geçici bir hayattır. Bu hayatta sert rüzgârların esmesi beklenmelidir. Zira sert rüzgârlar, durağanlığı, inatla dalda kalmayı sürdüren çürümüş meyveleri dağıtarak yeni tohumlara hayat sunabilir. *Parrhesia* kavramı bu açıdan bakılırsa çürümüş yalan yanlış sözlere ve edimlere karşı bir rüzgârı andırır. *Parrhesia* kavramı günümüzde güncelliğini koruyarak farklı tartışmalara konu olmaktadır ve iyi ve kötünün devinimlerinde varlığını sürdürmeye devam edecektir. “Etimolojik olarak, *parrhesia* her şeyi söylemektir (açık sözlülük, açık yüreklilik, açık konuşma, konuşma özgürlüğü). Latinler *parrhesia*’yı genelde *libertas* olarak çevirirler” (Foucault, 2015: 308) ayrıca *parrhesiazesthai* -ki pan (her şey) ve rhema (söylenen) sözcülerinden oluşur (Foucault, 2014: 10). *Parrhesia*, temelde, hitap edilen kişinin sessizliğine cevap veren şeydir (Foucault, 2015: 307) yani Foucault’un bir sözel ilişki etiği olarak adlandırdığı *parrhesia*, akustik başboşluğun ve yozluğun içinde yitime karşı çıkılarak, kendi olmak, hadım edilmekten kurtularak; gölgesizlerin, yüreksizlerin, yüzüzlerin safından berraklığa ve soyluluğa doğru radikal bir yöneliştir.

Yönelişin neticesinde hastalıklı hücrelerin mevkiinden sağlığa ve yürekliliğe varılacağı ön görülebilir. “Sivrisinek ısırılmaları”ndan yorulan insanın sığınağı, açık sözlülüğün o sinek barındırmayan, kir barındırmayan dağ havasıdır. Doğruluğun doruğunda yaşayan için sert yaşam,

yalana tahammülsüzlük onun yarattığı büyük insan ahlakıdır. Bu yeni lokasyonda ağırlıklarından kurtulmanın yarattığı esrimede, unutulmuş hakikat pınarları, gönül pınarları yeniden fişkirir. Bu açıdan, “*Parrhesia* kullanan kişi, yani *parrhesiastes*, aklındaki her şeyi söyleyen kişidir: Hiçbir şeyi saklamaz, kalbini ve zihnini konuşma yoluyla başkalarına açar” (Foucault, 2014: 10). *Parrhesiastes*; riskin keskinliğinde, retorikle doğruluğun kristal kesinliğinde, kendi yüzünü, sesini görebildiği ve duyabildiği için cesurdur. Zira o daha çok kalbiyle düşünür, o; kandan ve heyecandan uzak değildir, tehlikeli yaşamayı tercih eden açık sözlü kimsedir. Zira “Risk karşısındaki bu cesaret *parrhesiastes*’in varoluş estetiğini koşullandırır ve ona etik bir doku katar”(Luxon, 2014: 199). Bu açıdan hem kendisine hem de ötekine kurnazlık senaryolarının değmediği duru gözlerle bakar.

Şöyle söylenebilir: Kendi yüzünü göremeyenler bir başkasının yüzünü görürler, içsel boşluğun dayanılmaz ıstıرابında, kaygan ve kavramayan yüzey mutluluğuyla yaşarlar. Görülen kim ise, itaat edilen de odur. Çünkü bilincin ve iradenin sürmediği görklü tarlaları, bilinçdışı köklü mabetlerle donatır. Bilinçdışı masumdur. Bu açıdan kendi yüzünü net görenler kendini sevebilir de... Kendi yüzüne bakamayan kurnazlar ise korkak olur (Nietzsche, 2014b: 64). Bu bağlamda tarihsel olarak ayaktakımının kurnazlığı sürünün geleceği için elzemdir. Ayaktakımının bu kurnazlığı görklü mutluluğun doruklarına erişemez. Uçurum kenarındaki kurnazlık senaryoları her an akamete uğrama riskinden dolayı doğal olan soylu mutluluğunun yaratma heyecanından çok uzaktırlar. Bu açıdan bu çalışmada hakikatin savunucusu olarak kabul edilen ve yürek kahramanı olan *parrhesiastes* “(...) mevcut, çözülen toplumdan ve ruhtan değil, toplumun yeniden doğduğu tükenmez kaynaktandırlar” (Campbell, 2010: 31).

Yüksek dağ havasını soluyan *parrhesiastes* “(...) sadece dürüst olmakla ve düşüncesinin ne olduğunu söylemekle kalmaz; aynı zamanda onun düşüncesi hakikattir. O doğru olduğunu bildiği şeyi söyler” (Foucault, 2014: 12). Hakikatin sözcülüğünü yapan *parrhesiastes*’in değerleri adeta üstinsanın değerlerine gönderme yapar. Bu açıdan kahramanın sözden libasını giyinen *parrhesiastes*, yükseklerde rüzgârla beraber yaşar, uğultulu düşünceleri, fırtınayla gezinir. Bu kahramanı günümüzde, aynılığın simgesel tapınağını şiddetle dağıtan, sözleri birleştiren imgelerin sahipliğini yapan kişi olarak nitelemek mümkündür. Öyleyse kahraman, “(...) yerel ve kişisel tarihsel sınırlamalarla çatışarak onları aşmış ve genel geçerliği olan, olağan insani biçimlere ulaşmış olan” (Campbell, 2010: 30-31) kişidir. *Parrhesiastes*, aynı zamanda, ayartılmış nefislerin, seslerin de yıkımıdır. “Dobra dobra” konuşan bir sestir. Bu ses, hakikatin sesi olması bakımından, ruhun yüzüdür. Ritmiyle her an yüzün şeklini değiştiren de sestir. Ses, müziğin kumaşındır. Ritimle ilerleyen ses, asıl tehlike olan hızı alt ederek anlam ve eylem yaratır. Bu açıdan *parrhesiastes* “Uçurumu gören, ama kartal gözleriyle bakanda, uçurumu kartal pençeleriyle kavrayanda: vardır yürek” (Nietzsche, 2014b: 290) sözünü hakkıyla yerine getirendir. Yürekli ve tehlikeli bir yaşamı zaruri kılan *parrhesia*’nın bir diğer özelliği de sahip olduğu “(...) inanç ile hakikat arasında her zaman tam bir örtüşme olmasıdır” (Foucault, 2014: 12).

Kalıcı olan, zaman ister hep. Bilgelik de bu açıdan derin tecrübelerin binbir imbikten geçirilmesiyle oluşur. Zamanın ötesini görebilmek için, zamanı içselleştirmek ve edimselleştirmek gerekir. Bu açıdan tekno kültürün hâkim olduğu bu zamanda, söz daha konturundan uzaklaştırılmış, bilgelikle taçlandırılmamıştır. Dolayısıyla pesimist bir bakış açısıyla söylenirse, Minerva’nın kuşu erken havalanmıştır. Ani çöken aşikârlığın alacakaranlığında yüzlerle beraber kişilikler de gittikçe silinmekte, söz; buzdaki közün yazgısını yaşamaktadır. Çağın bu karanlık işitilmeyen ikliminde söz, “tube”unun aydınlık dehlizlerinde ayartan ışığa boğdurulmaktadır. Ses, artık ne muhatap ne de mihrap bulmaktadır. Bu çağda Minerva’nın kuşunun kanatları artık alacakaranlıkta değil, Kral Midas’a söylenildiği gibi “en iyisi hiç doğmamış olmak”ın trajik ikliminde çırpılmaktadır. Çünkü aşırı olumsuzlukla ve duygulanımla hayatını idame ettiren birey, sermayenin diktatörlüğü altında giderek daha çok birbirine benzemektedir (Han, 2019: 16).

“PaçoZ” Bölünme Yahut Yürek Mantarları

Zamanın kendi çocuklarını yediği Kronos mitinden beri bilinmektedir. Zaman, doğurduğu çocuklarını kendi örtüsüyle boğar ve yeniden doğurur. Toz bir örtü olarak gizleyici, hatta yok edicidir. Tozlu raflar, kitaplar, tozu alınmamış aynalar gerçeği tam olarak göstermez, bazen de çarpıtır. Kronos’un büyüü tozun belirsiz yüzünde gizlidir. Böylece bütün çocuklarını toza boğdurarak son sözü söyler. Ama tozun ört(e)mediği söz, zamanı ve çağı adeta büyüler. Bu açıdan dehalar sözcüklerle adeta zamanı büyülerler. Söz, kadim anlatılarda aktarıldığı üzere zaman yokken bile yaratıcıydı. Bu bağlamda toz olması gerekeni gizleyen engelleyendir. Bu tozdan örtü, günümüzde yaltakçı olarak isimlendirilen, iktidardan güç çalmaya çalışanlar olarak görülebilir. Tarihsel olarak yaltakçı iktidarın var olduğu her yerde kendine yer edinir ve onun kanıyla beslenir. İktidar ne kadar büyükse, yaltakçıları da o kadar çoktur ve büyüktür denilebilir. Bu açıdan yaltakçılar hakikati çarpıtır. Yaltakçı, sonuç olarak, “(...) insanın kendini olduğu gibi görmesini engelleyendir. Yaltakçı, üstün olanın kendiyile gerektiği gibi ilgilenmesini engelleyendir” (Foucault, 2015: 316).

Tarihsel olarak hakikatin sözcülerinin de düşmanları olan yaltakçılar, tozlarla örttüğü gerçeklerin, güçlü bir nefes tarafından ortaya çıkarılmasını arzulamazlar. Bu açıdan yaltakçılar sürekli kurnaz olmak zorundalardır. Kurnaz insan ise, Nietzsche’nin söylediği gibi korkak insandır ve kurnazlık günümüzde daha çok iktidardan güç çalmaktır. Korkak insan, yaltakçı insan, penceredeki toz gibi; yorgun argın, rüzgâr bekleyen, kirlilikten başka bir şey getirmeyen hastalık yapıcı olarak anlaşılabilir. Bu toz en çok görüntüyü bozar, gerçeğin optik hakikatini kaotik *decadence*’yla bulanıklaştırır. Tozun örttüğü görüntüsel gerçeklik yalnızca görüntüyü değil, nefes alma imkânını da dumura uğratar. Toz bu açıdan çevrenin bilinmesi ve iletişim kurulması için gerekli bütün imkânları lağvederek dirim gücünü aşağı çeker. Söylenebilir ki tozun yarattığı yozlukla büyüyen insan, anomiliği normallikle karıştırmaktadır. Toz gerçeğin üstünü örter, örtüğü için yozluk radikallerini serbest bırakır. Bu açıdan “medeniyetin amacı olan deha”nın en büyük görevi, zamanın üzerindeki tozların alınması, aynaya değen ışınların tam olarak yansıtılması olarak tanımlanabilir. “dikenli bir taç” olan deha sözle ortaya çık(a)mayan hakikatini kristalize edilmiş bir dille yeniden dimağlara nakşeder. Bir tür yürek dâhisi ve hakikatin kahramanı olan *parrhesiastes*, kendisinden öncekilerin yalan ve talanlarının sonucu olarak; bozulan büyüün, kuruyan ırmağın, sevincin, yeryüzüne bağlılığın yeniden üretilmesi için adeta nefesiyle ham olan meyveleri olgunlaştırır. Bunun olabilmesi öncelikle toprağın özgürlükle sulanması gerekmektedir. İşte bu yüce mecranın ve kutsal ödevi yerine getiren kahramanın görevi “(...) bizlere, dönüşmüş olarak geri dönmek ve yenilenmiş yaşamdan aldığı dersi öğretmektir” (Campbell, 2010: 31). Ve trajik olanı deneyimleyip gelen kahraman, zamanın tozunu silerek ve kuruyan asmayı dirilterek yeryüzüne yeniden geri verebilir. Zira kahraman, gündelik insandan farklı olarak nehri dışına çıkıp, nehri seyredip yeni şeyler öğrenendir. Yani Campbell’ın (2010: 31) ifadesiyle kahraman, “(...) tasavvurları, fikirleri ve esinleri insan yaşamı ve düşüncesinin temel pınarlarından taptaze çıkar” bu yüzden zamana yeni şeyler söyleme görevi de onundur ve yozlaşmayı hızlandıran değil, durduranın da kendisidir.

Zaman genellikle soylu olanlara soysuzlardan daha vefalıdır. Yaşam bir savaş olarak düşünülürse; gölgelerle, karanlıkla girdiği mücadeleden bireyin; titremeden yüreklince karşı koyuşu, tarihin en büyük itici kuvvetleri arasındadır. Zira kahramanlar bilindiği üzere en çok öldükten sonra yaşarlar. Birçok savaşçı kültürde savaşta ölme arzusu yalnızca kana susamışlıkla değil, beden arenasından üst bir alana, adeta varlığın mertebelerini hızla aşip fani bedeni ölümsüz bir bedenle değiştirme düşüncesidir. Benzer bir şekilde arkadaşlarının ihanetine katlanamayan kişinin, savaşçı gurubuna tek başına, onurunu korumak için saldırabilmektedir (Clastres, 1992: 39). Yürekliliğin soylulukla at başı gittiği vakıadır. Bunun için tarihsel olarak karşıtların varlığı cesur olana, soylu olana dair özlemi hep diri tutmuştur. Yunanca’da dahi soylu anlamında kullanılan *esthlos*; kökü olan, gerçekliği olan, gerçek olan, hakiki olan biri anlamına gelir (Nietzsche, 2011: 21).

Cast Away filminde Noland; “zamanla yaşar, zamanla ölürüz, ona asla sırtımızı dönmeyiz” (Zemeckis, 2000) diyerek sonsuz ilerlemenin ve geleceğin ütöplast mottosunu mırıldanır. Filmde ayrıca niceliğin nasıl egemen olduğu ve bu hayatın da gerçeği yansıtmadığı uçak kazasıyla ortaya çıkar. Film bu açıdan, korkuların ve yalnızlığının alt edilmesi bağlamında sayıların ayartıcılığından gerçeğin yeni hayatına bir geçiştir (Yağbasan, 2007: 217). Gelecek, günümüzde dijital kodların verileri analiz etmesiyle öngörülebilir hale gelmiştir. Artık günümüzde her şeyin başı ve sonu olan algoritmalar, zamanı ve yaşamın bilindik kodlarını değiştirerek, insanlığa yeni bir ontoloji sunmaktadır. Bu dijital düzende; soyluluk, kahramanlık gibi kavramlar eski zaman hikâyelerinin solgun, mitik temaları olarak gözükmemektedir. Zira dijital mantık kapılarıyla prangalanan insanlık için özgürlük, eski zaman edebiyatı olmaktadır. Tarihi radikal bir biçimde değiştirme potansiyeline sahip big data, hem fırsatları hem de tehlikeleri bünyesinde barındırmaktadır. Teknolojinin nötr olmadığı farz edilirse, big data seçkinlerin yeni gözetim ve boyun eğdirme aracı olarak görülebilir. Bu açıdan günümüzde big data özgürlüğün sonunu ilan ederek (Han, 2019: 21) yeşeren umuda ket vurmaktadır. Zira yukarıda bahsedilen büyümlü ortam, özgür tinin kendini daha yücelere çekmesiyle mümkündür. Oysa bahsi geçen big data benzeri yeni teknolojiler biyometrik sensörlerle özgür iradeyi hükümsüz kılma potansiyeline haizdir ve insanlığın evrensel trajedisini, insanlığı yok etme pahasına ortadan kaldırma imkanına sahiptir. İnsani potansiyeli ortadan kaldırmak, zamanı da dondurmak olarak görülebilir. Bu açıdan ilerleyişin durdurulması, tek bir görüntünün sonsuz yinelenmesi olarak görülebilir ayrıca farklılıkları teklige indirdiği için çökkünlüktür. Bu durum yeni *parrhesiastes*’ler için yıkımdır. Dolayısıyla “Yüksek derecede teknolojik gelişme keskin bir *decadence* duygusuyla mükemmel uyum içinde görünüyor. (...) gitgide artan sayıda insan ilerlemenin sonuçlarını, acılı bir kayıp ve yabancılaşma duygusuyla birlikte yaşıyor. (...) Ama bizim yorgun dünyamızı yenileyecek barbarlar nerede?” (Calinescu, 2013: 172). Oysa bilinmektedir ki, her şey hareket eder. Her şey biteviye bir değişim, dönüşüm içerisinde, zaman; bütün varlığın örtüsünü ve tözünü durmaksızın korkunç bir şekilde öldürür, diriltir. Her dirilenin alınına fanilik damgası vurulur. Bu bitimsiz dijital özyinelemeli (recursive) döngüde, yaşamın çocukları, ölümün kasırgasına boğdurulur. Zira “(...) bireyler artık daha anonim, mat, erişilmez ve kontrol edilemez bir gerçeklikle karşı karşıya olduklarını hissetmektedir” (Dijk, 2018: 244).

Durağanlığın bir sonucu olarak pıhtılaştıran kan, insan yeteneklerini dumura uğratarken, gereken reflekslerin de yitimine neden olmaktadır. Vücuttaki kanın yavaşlaması, kirlenmesi demektir. Hızla akan bir nehir, kendi kendinin yıkayıcısı ve yatağının aşındırıcısıdır. Hızlanan her şey de kendi kendinin yok edicisidir. Günümüzde bireydeki aşınma; sadece fizyolojik değil psikolojiktir de. Bu açıdan hatırlama hıza karşıdır. Hafızanın zayıflaması muğlaklığı arttırmaktadır. Baumancı olarak söylenirse, “Kesinsizliğin kesin” olduğu akışkan modern dünyada, müphem karşılaşmaların, tekinsiz caddelerinde yürürken, avantaya ayarlı pusulalarla yaşamını idame ettiren gündelik insan; büyük işlerin ve söylemlerin değil, zahirin zehriyle yaşamını idame ettirmeye çalışan bireyi imler. Zorunluluğun değil, ahlakiliğin ikliminde büyür soylu insanlar. Ve toplum bu uzun ayaklı gölgelerin yüzü suyu hürmetiyle kendilik tecrübesi yaşar. Artık uzun gölgelerin olmadığı, serinletici klimaların yapış yapış tenleri yatıştırdığı tekno çağda, her şey hızla olup bitmektedir. Çünkü “(...) değer üretimi çağı artık sona ermiştir. (...) Neoliberal rejim tükenme çağını başlatmıştır. Şimdi sömürülecek olan ruhtur. Bu yüzdendir ki bu yeniçağa depresyon ya da tükeniş (burnout) gibi ruhsal rahatsızlıklar eşlik ediyor” (Han, 2019: 38).

Zamanımız daha çok akla biatın kutsandığı bol ışıklı, az gölgeli zamanlar olarak görülebilir. Hatta daha da ileri götürülürse akıllı telefonlar insanlığın son kalelerini de istila etmiş görünüyor. Azlık ve çokluk dengesi yitirildiğinde çağın dengesinin de yitirildiğine şahit olunmaktadır. Yakın zamanda yapay zekânın artık birçok alanda söz sahibi olacağı da hesaba katılırsa, yalnızca zekânın her şeyi kadiri mutlak bir tasallut altına alacağını varsaymak kehanet olmasa gerek. İnsanlık artık gölgelerin aksine geç modern dijital mağaradan ağdaki sunaklara; mahremini, dikkatini vererek vaktini ve de kendini tüketim mantığıyla harcamaktadır. Bu mağaradaki görünmez zincirler, ulus

aşırı şirketlerin güncellemeleriyle sürekli güçlenmektedir. Sanal gerçeklikle gölgenin gölgesinin dijitalle kodlanmış buyruklarıyla itaate zorlanan birey, dijital vahalarda sürü halinde yaşamaktadır. Kadim kültürde yoldan çıkan topluluklara göksel uyarıcılar, dengenin koruyucusu olarak halka gönderilir. Bu ulu zatlar Tanrı'nın "medium"u olarak kendilerini tanıtır adeta zamana, kaybolan renkleri yeniden sunarak büyülü zamanları alınlarından ve dillerinden yeniden doğururlardı. Aynı zamanda bu zatlar, tanrısal mesajın yorumlayıcısı olarak da bilinirlerdi. Günümüzde ise "medium" uyarıcı değil hermenötüğü değiştiren, ayartandır artık... Ve artık ayağı ağda prangalıya başlığı kanatlı uyarıcıdan haber gelmemekte. Oluşan enformasyon ağında Haberci Hermes'in lirinden çıkan nağmelerin büyü de silinerek *parrhesia*'nın sağaltıcı etkisi solmuştur. Ve geriye kalan son görevi ise, ölümlerin ruhlarını yeraltına götürmek ve sürüsünü yitirmiş çobanlara yol göstermek olarak özetlenebilir.

Günümüz artık sentetik varlıkların yapay zekânın derlediği "özne"ler farklı yaşantıya doğru evrilmektedir. Bedensel varoluşun simülasyonla pek farkının kalmadığı bu hipergerçek çağda; yeni insan, yerini sentetiğe bırakarak makinesel üst insana dönüşmektedir. Kısacası "(...) insanmerkezci araç olarak makinenin metaforik veya analog işlevinin yerine, günümüzde bedenleri makinelere simülasyon ve modifikasyon aracılığıyla daha yakından bağlayan daha karmaşık bir siyasi ekonomi geçmiştir" (Braidotti, 2015: 101). Bu bağlamda günümüzde üstel olarak artan paçoz zehirlenme hakkın, hakikatin kökleşmesi için önemli bir engel olarak görülebilir. Bilindiği üzere kavramlar ve erdemler ancak insanda yaşarlar, insan tükenince bu yüce kavramlar da kayboluşa sürüklenir. Bu çağ birçok bakımdan son'ların çağı olarak nitelenmektedir. Bununla beraber hali hazırda bazı önemli kavramların da öldüğü ilan edilmiştir.

Çok fazla ışık kaynağının olması gölgenin yok olması demektir. Gölgesizlerin çoğaldığı yerde en çok da "demos" olmaktadır. Eski çağlarda yüce gönüllülük, cesaret soylu insanların özellikleriydi. Bir soylu insan özelliği olan *parrhesia* "(...) tehlike karşısındaki cesaretle ilintilidir ve belli bir tehlikeye rağmen hakikati söyleme cesaretine sahip olunmasını talep eder. Ve hakikati söylemek, en uç biçimiyle, yaşam ve ölüm 'oyunu'nun bir parçası sayılır" (Foucault, 2014: 15). Oysa yürekli insanlar sert adımlarla geçtiklerinde adeta çağın tozlanmış aynasından, zamanın tozlarını silerlerdi. Ve insanlık o temiz aynadan kendi yüzlerine bakıp çeki düzen verirlerdi. Zira zamanın laneti olan değer düşümlerini yürek dâhileri, tanrısal bir önseziyle teşhis ederek, değerleri yeniden değerlendirerek çivisi çıkan dünyanın sabitelerini yerli yerine koyarlardı. Bu adeta mesihane bir düşünce olarak, coğrafyası olmayan ama tanrısal bir soydan gelen sert insanların astıkları levhalar zaman içerisinde yine tozlanıp kaybolmuştur. Bu açıdan kahramanın Tanrı gibi öldüğü bir vakiadır ama kundakta yeni bir kahraman vardır, yeni kahraman; mükemmelleşmiş, belirsiz, evrensel bir insan olarak yeniden doğmuştur fakat insana yeniden yüzünü döneceği ise meçhuldür (Campbell, 2010: 31).

Geç Modern Zamanda Karşılaşmalar ve Müphemlik

Karşılaşmanın derinliğini çoğu zaman iletişim belirler. İletişim derinliğinin ölçüsünün, samimiyet ve açık sözlülük olduğu söylenebilir. Bu açıdan birçok teorisyen iletişimin nasıl gerçekleştiğine dair şemalar ve teoriler üretmiştir. Mesajın muhataba eksiksiz iletilmesi, tek başına yeterli değildir. Muhatabın bu mesajı doğru kabul etmesi de gerekir. Derin bir iletişim için yani dostane bir iletişim için en temel kural güvenin sarsılmamasıdır. Karşılaşmalarda yüz, bu açıdan hiyerarşik ilişkinin ötesine geçer, yüzün mutlaklığı karşısında *parrhesiastes* de adeta Levinas'ın (2012: 291) şu sözleriyle ruhunu vafiz eder: "Yüzün mutlak çıplaklığı, örtüsüz, elbisesiz veya maskesiz olan mutlak surette savunmasız yüz, benim onun üzerindeki iktidarına, şiddetime karşı koyan şeydir; mutlak bir biçimde karşı koyar o, kendinden karşı koyuş olan bir karşı koyuşla".

Agoradaki karşılaşmalarda *parrhesia*'nın bolca kullanıldığı bilinmektedir. Zira agoranın yarattığı bir özgürlük ortamının sonuçlarından biri de, *parrhesia* idi. Fakat ortaya çıkan yeni tehlike; belagatin hakikate galebe çalmasıyla insanların özgürleşmemeleriydi (Sennett, 2008: 56). Bu açıdan

parrhesiastes'in de sözleri aynı zamanda oluşacak bu tür tıkanmalar için gereklidir. Zira sözler bilinmektedir ki kılıçtan keskindir. *Parrhesiastes*'in sözleri de karşılaşmalarda boyun eğdiren değil, levhaların üzerindeki tozu alandır. *Parrhesiastes* ile karşılaşmada hakikat açık edilerek kişinin yüzüne korkusuzca söylenebilir. Kişi bu tehlikeyi göze alarak *parrhesiastes* ile karşılaşmaya kendini hazır etmelidir.

Ciddiyet; saygıyı gerekli kılar, yeterli bir ciddiyet ve samimiyet iletişimin derinleşmesine ve kökleşmesine zemin hazırlar. Hızın gündelik hayata dair aşındırdığı en önemli fenomenlerden biri de karşılaşmaların ayaküstü, geçici ve müphem olmasıdır. Bu fanilik sendromunda ilişki, kişiliğini yitirmiş gözükmemektedir. Kişiliğin ilişkiyi biçimlendirmesi aynı zamanda ilişkinin kaderi olmaktadır. Oysaki biçimsizleşen ilişki arttıkça, saygının ve ilişki için gerekli olan nezaketin yitirildiği vakıadır. Azalan nezaket; yokluğunun intikamını, öfke patlamaları, mutsuzlukla bütün toplumdan almaktadır. Nezaketin azaldığı yerde, sağlıklı bir ilişki mümkün gözükmemektedir. Aşkının azalmasıyla birlikte artan taşkınlığı Deleuze şöyle ifade eder, “Gitgide nazik insan sayısı azalmaktadır, halbuki en az iki nazik insan lazımdır ki bir ilişki kurulabilsin” (Deleuze & Guattari, 1990: 14) cümlesi manidardır. Gereken nezaketin olmayışı, kelimelerin çatalı ve beklenti odaklı olmasına sebebiyet vermektedir. Bu açıdan hareketin estetiği olan nezaketin yokluğu, bireyin hayatında iletişimin yersiz yurtsuzlaşmasının sebeplerinden biri olarak görülebilir. “Aşırı-enformasyon ve aşırı-iletişim hakikat eksikliğinin, dahası varlık eksikliğinin belirtisidir. Daha fazla enformasyon, daha fazla iletişim bütünü temel belirsizliğini ortadan kaldırmaz. Hatta daha da artırır” (Han, 2015: 23). Yurtsuzlaşan ve sonsuz dolaşımda benzerliğin şiddetine kodlanmış “İnsan gerçekliği karışık ve müphemdir; dolayısıyla, soyut etik ilkelerin tersine ahlaki kararlar da müphemdir” (Bauman, 2011a: 46). Bu müphemlik sayesinde evrenselliğin artık yerelde anlam bulduğu, kuralsızlığın kural olduğunu vakıadır. İlişkiler tekinsiz ve de alacakaranlığın hüküm sürdüğü anlık kesişmeler ve ayartmalar şeklinde cereyan etmektedir. Bauman, (2000: 210) artık iş arkadaşlarımızın güzelliğini ve çekiciliğini övmenin ve hatta ona kahve ısmarlamanın dahi tehlikeli olduğunu ve cinsel tahrik olarak damgalanabileceğini vurgulamaktadır. Artık uzun süreli ilişkilerin vaatlerin inandırıcılığı kalmamıştır.

Geç modern dönem olarak nitelenen bu çevrimde, yüreklilik ve hakikatperestlik adeta mitolojik çağlardan kalan anlatılar gibi alınmakta ve değersizleştirilmektedir. Tarihsel olarak bakıldığında hakikatin serimlenmesi her zaman potansiyel olarak ayak takımının tehdidi altındadır. Bu bağlamda “(...) *parrhesia* da tehlike daima söylenen hakikatin dinleyiciyi incitebilecek ya da öfkelenirebilecek nitelikte olmasından kaynaklanır” (Foucault, 2014: 15). Karanlığın çöktüğü, yenilginin mukadder görüldüğü zamanlarda, yürekli bir sedanın korkusuzca söylediği sözler zihnin değil, yüreğin eylemle döllemesini gösteren üst bir performanstır. Bu performans *decadence*'nin raks ettiği kurak iklimler için ab-ı hayat niteliğindedir. Bu durum zapturapt altındaki düşüncenin yürekle hemhal olmasıyla mümkün gözükmemektedir. Düşünce ve yüreğin teklifi bu açıdan *parrhesiastes*'i özetler niteliktedir.

Cesaretin ve nezaketin olmadığı toplumların yazgısının sefaletle ayarlı olduğunu söylemek mümkündür. Günümüzdeki ayarsızlık; ayak takımının, sürünün gittikçe bütün otlakları, vadileri istila etmesiyle yaşanan çoraklaşma, pıhtılaşmayla beraber kevgire dönmüş yaşamların sergilendiği vitrinlerde teşhir edilmektedir. Artık ışığın kutsallığı kalmamıştır, sahte ışıkların tiranlığının buyruk yürüttüğü bu vahşi ovada anlam değil, arzulan şey daha fazla enformasyondur. Azgın bir selin taşıdığı yapraklar gibi, benzer kılınmışlığın marka bayrağını taşıyan sürü insanı, kendi değerini yaratan insana karşı, tarihsel olarak düşmanlık duymaktadır. “Zira cesur kişinin cesuru sevmesi bir anlamda doğaldır; oysa ödekler cesurları şüpheyle süzer ve düşmanları gibi görüp onlardan nefret ederlerken, alçakları hoş karşılayıp severler” (Foucault, 2014: 107).

Öncesinde “kişi nasıl kendisi olur?” sorusu daha manidardı. Günümüzde an'ı fetheden tekno akıl yarattığı gölgeler aleminde (simülatif dünya) “kişi nasıl kendisi olur”dan ziyade geçer soru “kişi

nasil oyalanır?” olmuştur. Yaratılan simülatif evrende birey kendi gölgesinde düşünceleriyle birlikte uyur. Bu küresel bir baştan çıkarmayla mümkündür ancak... Uyuşturulan ve silinen bellekle kişi kendi gölgesini metalar karşısında Peter Schlemihl'in Tuhaf Öyküsü'nde (Kleist vd., 2017) anlatılan hikâye gibi gölgesini (bilinçdışını) şeytana satmıştır. Sonrasında ise en değerli şeyin, kendisini var edenin gölgesi olduğunu anlamıştır fakat artık çok geçtir. Metalar uğruna satılan gölge, kişinin varlığına dair referans noktasını yok ettiğinden, kişinin kendi varlığı da sahiciliğini büyük ölçüde zayıflamıştır. Bu açıdan denebilir ki; sürekli reklamlarla, Hollywood filmleriyle bilinçdışı bombardımanına tabi olunan bu zamanda, insanın kendi bilinçdışının olması da bir lüks olarak görülebilir. Zira öznellik bu açıdan kolektif bilinçdışından ayrı öznel bir bilinçdışının varlığını gerektirmektedir. Artık kesilmeyen ağacın gölgesinin satıldığı bu çağda birey, ağaçtan düşen elmayı boşuna beklemektedir. Elmanın düşmesinden ziyade bir başka “elma”nın yükselişi yahut değerlerin hızla düşüşü vuku bulmaktadır.

Baş döndürücü hızla dönenlerin kendisini Mevlevi dervişi sanmaları günümüzde kültür ve politikada olağanlaşmıştır. Sahile sürekli vuran dalgalar gibi aynı ritmin fasit çözümü olan birey, sahilin laneti yani sonsuz bir amneziyi deneyimlemektedir. Hafızasız olmak yalnızca anı yaşamak, tırıs kalkan iştalalara teslim olmak anlamına gelmektedir. Kafka şöyle diyordu: "Kitleler acele ediyor, koşuyor, yaşadıkları çağın içinden tırıs kalkarak geçiyorlar. İlerlediklerini düşünüyorlar ama aslında oldukları yerde yürümekten, boşluğa düşmekten başka hiçbir şey yapmıyorlar" (Virilio, 2003: 40). Bu dünya *parrhesia*'yı yitirmiş; “çamur kaynatma sanatı”nda zirve yapan, zaman sülüğü olan medyayla beyni kevgire dönmüş, sünger zengini, çağ fakiri “son insan”ın yaşadığı sürekli büyüyen antidionisik dünyayı andırmaktadır. Baudrillard'a (2004, ss. 53-54) göre önümüze konulan bu tablo “(...) çok büyük ölçüde medya kanalıyla zihinlerin nasıl uyuşturulduğunu göstermektedir, ne var ki aynı medya çevreleri kendi kendilerini de uyuşturmaktadır”. Orfik bir fragmanda belirtildiği gibi insanlar “(...) gezegenden gezegene düşmekte ve dipsiz derinliklerde, unutulmuş vatanın hasretiyle yanıp tutuşmaktadırlar. Ey Diyonizos, bunlar senin gözyaşlarındır” (Schure, 2010: 293). Vatan hasreti eski terminolojiyle ifade edilirse daüssılanın, günümüzde kapitalin bütün kodları çözmesiyle beraber ortaya çıkan kökensel bir acıya ve savruluşa benzediği söylenebilir. Bu acı sürekli çemberin etrafında sonsuzca yinelenenin artık sonlanması arzusuyla merkeze duyulan özlemdir. Çözüm olarak “Söndürmeli ölçsüzlüğü/büyük yangınlardan çok” (Herakleitos, 2003: 48) deyişi bir bakıma yukarıda bahsedilen kökeni imlemektedir. Ve sonrasında söylediği “Güneş söner yaşlanınca/ama yeniden tutuşur” (Herakleitos, 2003: 52) umudun yeniden doğacağını ifade etmektedir.

Söylenebilir ki *parrhesia*'nın eksikliği, sözün düşüşüyle beraber ele alındığında, oluşturulan medyatik söylem değerlerdeki düşüşü de ivmelendirmektedir. Bu açıdan sözün yokluğu aynı zamanda değişim umudunun da yokluğuna da gönderme yapar. Zira söz devrim yapabilir büyük reddedişlerin ve haykırışların öncüsü olabilir. Söz hakikati kendi heybesinde barındırdığı için değişimin de ana aktörüdür (Ellul, 2012: 224). Doğru sözün sahibi olan *parrhesiastes* bu açıdan artık daha nadir görülen bir karakter olarak anlaşılabilir. Günümüzde sözün düşüşü *parrhesiastes*'in sahneden çekilmesiyle yerini kekemelik ve mekanik işleyiş almış gözükmektedir. Bu açıdan Luxon'un bahsettiği “etik katman” çekilerek yerini neolitik zamanların barbarlığına bırakmış gözükmektedir. Zira insan söz söyleyen varlıktır. Aksi takdirde tozun yarattığı yozluğun bir sonucu olan kekemelik meydana gelmektedir. Dolayısıyla *parrhesia*, hem *parrhesiastes*'in hem de dinleyicinin gerçekle olan ilişkisine yardımcı olan bir konuşma etiğinin varlığını öne söne sürer (Simpson, 2012: 102).

Öldüren Yüreklilik: Amor Fati

Binlerce yıl insanlık, zamanın ve uzamının bütün bilinmezlerini tek bir parametreyle açıklamaya çalışarak yaratıcıya inanmış ve bir matematiksel denklem gibi önceden belirlenmiş bir mecrasının olduğunu düşünmüştür. Bir mecra arayışı, eskatolojik özlem; belirsizliğe, kaosa karşı en

büyük mevzidir. Bu mevzilerin en büyüğü elbette tanrının varlığını kabul edip bu dünya çölünde atılmış basit organik yaratıklar olmaktan kurtulmak olarak öne çıkmıştır. Oysa evrenin matematiksel bir modelinin olabileceği varsayılırsa, geleceğin de kestirilmesi, yani kaderinin varlığı mümkün olabilir. Günümüzde bu amaçla yapılan simülasyon çalışmaları da bir bakıma geleceği öngörmek için kabul edilen bilimsel yöntemlerden biridir. Düşünmek bile bu açıdan simülasyon olarak görülebilir. Çünkü yapılacaklar listesi ve listenin önündeki engeller zihin tarafından organik bir veri akışıyla modellenip tahmini zaman hesaplanır. Bu açıdan bütün kavramlar yani düşünün bütün araçları, simülasyon tarafından üretilen geçici tanımlar olarak kabul edilebilir. Kavramların geçici olması simülasyonun parametrelerinin de geçici olmasıdır. Bu açıdan tanrısal olan yazgının kabulü insana belirlenmişliğin niceliksel olarak bilinmesi, pek görülmeyen bir kuvvet ve cesaret vermektedir. Bu gücün arkasındaki “yazgını sev” kuralı kişiyi yaşamın karanlık çöküşünden dumansız ateşten ve bilimum bütün bilinemeyene karşı bir yüreklilik yaratmaktadır. Tarih bu açıdan önemli bir veri deposudur. Az kuvvetlerle büyük orduları yenilgiye uğratmış, zaferler kazandırmış örnekler mevcuttur. Farklı bir tabirle söylenirse iman çeliğe adeta zamanın başından beri meydan okumaktadır. Bu korkmayan, titremeyen, bükülmeyen, ölen ama yenilmeyen, kesilen ama filiz veren ezeli hakikatin yaktığı ateşle değişmeyen ve kendini çoğaltan, zihin arenasından, beden arenasında çarpışan bir yüreklilik, insanın bozulmadığı büyük ağaçların halen gölgesinin var olduğu zamanı imlemektedir. Zira Kafka’nın dediği gibi “Yaşamayı bütünüyle kavrayanda ölüm korkusu yoktur. Ölüm korkusu, başarılmamış bir yaşayışın sonucudur ancak. İhanet belirtisidir”(Janouch, 1966, s. 70). Bu açıdan yaşamayı kavrayan kişi; bilgelikle, kendini riske atarak olanı söz oyunlarına başvurmadan haykırır. Bu açıdan bakıldığında *parrhesiastes* hakikati söyleme hakkında sahip kişidir aynı zamanda.

Kadim inançlarda ve felsefelerde sözün büyüünün varlığına dair birçok gönderme mevcuttur. Bu açıdan tipografik insanın, sözün büyülediği insandan farklı olmasını beklemek bu açıdan olağandır. Sözün taşıdığı rüzgâr, içsel alevleri harlandırarak soyluluğu yeşertmektedir adeta. Bilindiği üzere ateş aynı zamanda hijyenik olan, temizleyendir. Eski tabirle yüreğinde ateş taşıyan için kullanılan “özü sözü bir” deyimine de denk gelmektedir. Bu açıdan o gençleri baştan çıkarıcı çıplak ayaklı Sokrates “Tabii felsefesini inkâr etmek şartıyla kendi hayatını kurtarabilirdi. Jürinin kendisini suçlu bulmasından sonra bile ölüm cezasından kurtulabilirdi ama o, jürinin görüşlerine karşı çıkmayı sürdürerek bu fırsatı tepti” (Botton, 2019, s. 48). Bu soylu karşı çıkış sayesinde felsefe verdiği kurbanla, kazandığı sinerjiyle daha da gürleşmiş hakikatin felsefik perspektifi zaman içerisinde gür görüngülerle yüceltmıştır. İvmelenen arayış, buluşlarla zamanının çocuklarına farklı, renkli retinalar hediye etmiştir. Değişmeyenin değişen algısının yarattığı coşkunlukla düşünceler tabiatı daha da anlaşılabilir kılmıştır. Nietzsche’ye göre güçlü birey doğruları söylemede yürekli olan kişidir (Jaspers, 2008, s. 39). Böylelikle o güçlü kişi, yarasaların mağaralarını yaktığı meşaleyle ve akan kanıyla temizlemiştir. Bu açıdan hakikat; kurbanla, kanla, terle beslenen ve doğurduğu çocuklar tarafından alt edilen binbirbaşlı bir deve benzemektedir. Kanın büyüyle yazılan, yalanın süsüyle silinir ve dağılır. Zira tefsir edilmeyen hayat; kişiyi esir eder, tefsir edilen hayat ancak yeni dimağlara tesir eder. Sonuç olarak günümüzde “Nasıl ironinin eleştiri gücü parodide kaybolmuşsa *parrhesia*’nın eleştiri olanakları postmodernizmde ortadan kalkmış olur”(Göksel, 2018). Bu görüşü destekler nitelikte “Yalnızca tanrıya veya öte dünyaya değil, gerçekliğin kendisine karşı da yitirilen inanç insan hayatını da kökten geçici kıldı”(Han, 2017, s. 32) denilebilir.

Sözün Düşüşü *Parrhesia*’nın Yıkımı

Yine Kafka’nın dediği gibi “Yığınlar, bir evcenlik bir konuşma, gümbürtüyle geçiyorlar çağın içinde. Nereye gidiyorlar? Nerden geliyorlar Bilen yok”(Janouch, 1966: 98). Yığınlar sürekli yürütülmek zorundadır. Duran her şey düşünür çünkü. Rızanın üretilmesi ise, düşüncenin yokuşudur. Rızasız insan kapital için, kararsız ve yararsızdır!. Toplu aldatma, toplu ibadetler, toplu katliamlar kısacası her şey artık topluca olmaktadır. Aynının tiranlığıyla; toplu uyuşturma at başı gitmektedir. Nietzsche’nin (2014a: 25) dediği gibi delilik toplumda bir kural olarak işlemektedir. Yakarışların

karşılıksız kaldığı, aldatmanın zarafetiyle yokuşa sürülenlerin, biten enerjilerinin, yeni şarj istasyonu vaatleriyle ayartılan tükenişlerin resmi geçiti olan bu dünya; yeni yalanlara aç olarak sürekli beklediği erkin sahibi tarafından, varsıllarca yok sayıldığı söylenebilir. Çapsızlaştırmanın küresel çapta işlediği bu çağda, enkazın devir teslim töreni yapılırken klişe gülücükler hep 'intro'suzdur. Klişe *sui generis* tiplerinin ortalığı bulandırdığı, aşağıladığı bu zamanda, yalan sözler saniyeler içinde talan senaryosunda "son dakika" çağrısıyla muhayyilede parıldamaktadır. Bu açıdan *parrhesia* kullanan kişi, "(...) özgürlüğünü kullanır ve kandırma yerine dürüstlüğü, sahtelik ya da sessizlik yerine hakikati, hayat ve emniyet yerine ölümü, yaltaklanma yerine eleştiriyi, kendi çıkarını koruma ve ahlaki kayıtsızlık yerine ahlaki ödevi tercih eder" (Foucault, 2014, ss. 17-18).

Hakikatin eninde sonunda ortaya çıkmaya ayarlı bir huyu olduğu varsayılırsa içsel devinimlerin ritmiyle fareli köyün kavalcısına uymayarak ritmin değil tinin zaviyesinde ortaya çıkar. Hakikati söylemek bütün tarihsel açıdan ne ucuz ne de kolaydır. Ucuzlaşan ve soysuzlaşan bir dünyada birinin hakikati söylemesini beklemek, ahmak aylaklığı olarak düşünülebilir. İnsanların hakikati hak etmeden beklemesi hakikatin ruhuna aykırı gözükmemektedir. Bu açıdan *parrhesia*, "(...) belli bir tehlikeye rağmen hakikati söyleme cesaretine sahip olunmasını talep eder" (Foucault, 2014: 15), sözü cesurca söyleyen kişilerin varlığını ister. Hakikat rüzgârının; kurnazların, hokkabazların ve korkakların talan ettiği vadiden geçmesini beklemek olası gözükmemektedir. *Parrhesia* bu açıdan hak edilmesi gereken bir durumdur. "Elbette doğruyu söyleme cesareti, öncelikle gerçeği görebilme yetisine bağlıdır"(Köse, 2015: 371).

Cesur insanları bir tüketim mantığıyla yahut belde taşınan bir tabanca gibi gerektiğinde ortaya çıkmasını beklemek yeni bir ahlaksızlık türüdür. Rüzgâra söz dinletmek, boyunduruk altına almak, şimşegi kırbaçlamak kadar hınzırca bir düşüncedir. Talep edilen namusluca bir gelecek ise soylu insanların fedakâr omuzlarına ihtiyaç duyar. Gilles Lipovetsky "Fedakârlık kültürü artık ölmüştür. Kendimizden başka bir şey uğruna yaşamının yükümlülükleriyle kendimizi belirlemeyi bıraktık" (Bauman, 2011b: 65). Gerektiğinde kral çıplak diyebilen *parrhesiastes*, şarlatanlarla çevrili erk için; serinleten bir rüzgâr, bir tiran için ziyan edilmesi gereken insandır. Bu açıdan insanlar artık tüketici konumundadır. Tüketici insan ise "(...) kişisel arzu, istek ve ihtiyaçları için pazarlama bileşenlerini satın alan veya satın alma kapasitesinde olan gerçek kişidir" (Arğın, 2018: 148) ve bu kişilerden bir medeniyet tasavvuru ummak pek mümkün gözükmemektedir.

Gizlenmiş Yıkım Yahut Kral Çıplak

Her yıkım, bir doğum öncesidir, tekrar ve fark varlığın sonsuzca yinelediği bir danstır adeta. Bu kuralın sosyal planda da geçerli olduğunu söylemek mümkündür. İnsan ruhunun bütün dehlizlerinde sürekli olarak yinelenen açlıklar ve doyumlar bu tekrara göndermedir. Bu açıdan Necib Mahfuz'un önemli romanlarından biri olan "Cebelavi Sokağı'nın Çocukları"nda olaylar, benzer döngüsellik içerisinde yeni baştan yaşanır. Her yeni başlangıçta olayların ana teması olan yozlaşmanın ıslahat hareketlerinden sonra yeniden başladığıdır. Mahfuz bu eserinde, insana dair yırtıcılığı, düzensizliği, kitonyen yaşamı referans olarak sonsuz bir düzen ve mutluluk hayalinin boşuna olduğunu ima eder. Sonrasında ise, insanların yaşanılardan ders almadığına şu şekilde değinir, "Sokağımızın baş hastalığı olan unutkanlık olmasa, bu iyi örnekler boşa gitmezdi. Ama unutkanlık sokağımızın vebasası gibidir" (Mahfuz, 2019: 174). Oysa "Her türlü başlangıcın içinde bir anımsama ögesi yatar"(Connerton, 1999: 174). Unutuşun var olduğu dünyada; kötülüğün, kararsızlığın etkisiyle kavga eksik olmayacaktır. Her kötülükte bir önceki zamandan ve olaydan alınmamış dersler, unutulmuş referanslar mevcuttur. Bu açıdan unutma kötülüğün üstel fonksiyonu gibidir. Bu durumun katalizörü olan "(...) medya tanrılarının görevi: Kitlelere gerçek yaşamın güçlüğünü unutturmak, hayatı hazır düşerle kolaylaştırmak, kaçışı sağlamak" (Rigel, 2001: 10). Bu açıdan söylenebilir ki, belleksiz bir hayat sürekli kötülüğe açık kapılar barındırmaktadır. Her kapıda gücü elde eden birey; kendi kitonyen tarih öncesiyle baş başa kalarak "kör istence" yenilmektedir. Bu açıdan yukarıda bahsi geçen romandaki şu ifade anlatılanlara paralel düşmektedir: "En ufak bir

güce sahip olduğunuz zaman başkalarını taciz etmekten veya onlara saldırmaktan hiç çekinmiyorsunuz. İçinizde, ta derinlerde gizlenen şeytanlardan kurtulmanız için tek çare, onları merhametsizce bastırmanızdır! Ya düzen ya da karmaşa!”(Mahfuz, 2019: 173).

Soylu bir kavram olan *parrhesia* da “(...) konuşmacının dürüstlük yoluyla hakikatle belli bir ilişki kurduğu, tehlike yoluyla kendi hayatıyla belli bir ilişki kurduğu, eleştiri yoluyla kendisi ya da öteki insanlarla belli bir ilişki kurduğu (özeleştiri ya da öteki insanların eleştirisi), özgürlük ve ödev yoluyla da ahlaki kuralla özgül bir ilişki kurduğu bir sözel etkinlik türüdür” (Foucault, 2014: 17). Hakikatin sözcüsü, gizli yıkımın, Çıplak Kralın korkulu rüyası *parrhesiastes*; hakikatin vücut bulmuş halidir. Hakikat arayışını ölüm olmadan anlamak pek mümkün gözükmemektedir. Zira ölüm muammadır. Bilim bu konuda yalnızca biyolojik işleyişe dair veriler üretmektedir ama insan, yalnızca maddeden ibaret olduğunu kabul etmemiştir. Madde ötesi bir ürünün maddeden çıkmayacağı varsayımıyla (Flew, 2011) hareket eden bazı insanlar, kendinde var olan bir ruhun olduğunu kabul ederek insanlığa yeni ufuklar göstermeye çalışmıştır. Bu açıdan hakikatin kendisinde vücut bulduğuna inanan kahraman, dilin eğrilip bükülmesine karşı sözün, tözün bir yansıması olduğunu kabul ederek hakikati her şeyin üstünde tutarak ifşa etmişlerdir.

Bilindiği üzere insan, “(...) en çok erdemleri yüzünden cezalandırılır” (Nietzsche, 2015: 88) ve yaşam büyük iyilikleri çoğu zaman, büyük kötülüklerle ödemiştir. Bu açıdan doğru söyleyenin dokuz köyden kovulduğu bilinen bir vakıadır. Otoritelerin birçoğu düzenin işleyişi uğruna yalanın, ayartmanın gerekli olduğunu düşünmüşlerdir. Aksî durumlarda da çoğu zaman kan dökmekten çekinmemişlerdir. Bu açıdan çölleşen bu dünyada her tarafta akıldan ve akıllı cihazlardan söz edilirken kadim soylu erdemler, yiğitlik ve onu binlerce kez doğuran Anadolu toprakları da, artık ulu gölgelerin çekildiği öğlen güneşinin mahvedici etkisiyle çoraklaşmıştır. En çok bilinen cesaret örneklerinden biri de gençleri ayartmakla suçlanan çıplak ayaklı filozof Sokrates’in bilgelik uğruna kendi yok oluşuna razı olmasıdır. Şöyle diyordu Sokrates, “(...) beni serbest bırakıp bırakmamak sizin bileceğiniz şey. Fakat beni defalarca da öldürseniz davranışımı değiştirmem mümkün değildir” (Platon, 2014: 73). Benzer bir şekilde arzu edilen ve gerçeklik arasındaki çatışmayı kaldırmak için felsefe yapan Seneca’nın imparator Neron tarafından ölüme mahkûm edilmesi ve kendisinin de bu ölümü cesaretle kabullenmesi derin bir güçlülüğün belirtisidir. Nietzschevari söylenirse kavgacı, parçalayıcı gücün kendini tüketmesi son derece doğaldır. Ama içten gelen güç fırtına karşısında bükülen ama eğilmeyen güç, gerçek güç olarak gözükmemektedir. Seneca’nın ölüme giderken arkadaşlarını teselli etmesi bu açıdan önemlidir. Zira “yüreklilik, ölümü dahi öldürür”(Nietzsche, 2014b: 164). Bu açıdan erkin kuşatılmasında ve işlevsizleştirme rolünü başarıyla oynayan “Şarlattanlar bu hususta öylesine marifetlidirler ki, bir kralı kral yapan tüm siyasal simgesel gücünün göstergelerini, önce onun, ardından maiyetinin ve halkının gözleri önünde alaşağı etmeyi başarırlar” (Köse, 2015: 371). Çıplak Kral masalında olduğu gibi sosyal mecralarda bireyler gittikçe şeffaflaşmaktadırlar. Çıplak Krala dahi rahmet okutturacak anlık paylaşımlar özel yaşamın anonimleştirilmesiyle sonuçlanmaktadır. Oysa “Sadece makineler şeffaftır. Hayatı hayat yapan kendiliğindelik, olay doluluk ve özgürlük şeffaflığa izin vermez”(Han, 2015: 17). Yeni durumda makinesel bir üst insan gibi davranan yozun ve tozun çocukları, bengisiz yaşamlarıyla belgesiz ilişkilerle bedenlerini tüketmektedir. “Eski koruma ve bağımlılık hiyerarşileri artık yok, yalnızca özgürce son verilen, özgür sözleşmeler var. Uzun zaman önce üretim ilişkilerini içine alarak genişleyen piyasa şimdi bütün ilişkileri içerecek şekilde genişlemiştir” (Bauman, 2011b: 65). Her dekora kendini akort edeninin akkor çocuğu olanlar, rüzgârın önündeki tozlar gibidir, bu *decadence* ahlaki, yersiz yurtsuz söylem, yaban otları gibi, ekini ve siyasal askıya alarak *decadence*’la dansta adeta fotonlarla yarışmaktadır. Bu açıdan “(...) mağaranın dışında başka bir dünya yoktur. Zincirlerden kurtuluştan, mağaranın ağzına doğru tirmanıştan söz etmek mümkün olmakla birlikte, mağaradan çıkıştan söz edebilmek mümkün değildir”(Cevizci, 1999: 628) demek mümkündür.

Sonuç Yerine

Bütün çizgiler zamanın mürekkebi karşısında değişir yahut silinir, ve geriye yalnızca zamanın kendi hikâyesi kalır. Zalimler, mazlumlar ve her şey zamanın ve uzamın bazen kanlı, bazen de yanlı hükümleriyle ortadan kalkar. Bu resmigeçitte soyluluk genellikle, çok ince bir çizgiyle kendini gösterirken, ayak takımı her zamanki çamur kaynatmadaki maharetleriyle, hileli zarlarıyla akkor yazgıyı yozlaştırarak insanlığın sahici resimlerini zamanımızdaki dijital mabetlerin bit ve byte'tan oluşan değerleriyle, gösteriye ve esrimeye devşirmektedirler. Hareketin en saf düşünce olduğu kabul edilirse, bir sahicilik vizyonu olan *parrhesia*, bu yabancılaşma, yozlaşma ve soysuzlaşma karşısında önemli nosyonlardan biridir. *Parrhesiastes*'in sözleri; kendini bilmenin verdiği bilgelikle sınırları belirten sözlerle sert esen rüzgâra karşı, soysuzluğa karşı bulanık suda dahi net görülebilen sözlerdir. Tarih, erkin buyruklarıyla, sözün tozlarının aynı noktada birbirine değerek ilerleyişi olarak görülebilir. Bu iç içe geçmişlik, döngüsel ilerlemede hem söz hem de eylem kendini farkla tekrarlamaktadır. Bu tekrarda kendini gösteren soyluluk kirlenen elbiselerini değiştirerek, kendini koruyarak hakikati, her daim zamanı yeniden vaftiz etmektedir. Zira beyaz giyen sürekli tedbirli davranmak zorundadır. Bu yenileme elbette kansız olmamakta, bir kendini unutuşla tarih arenasına kanla yazılan sözlerle vücut bulmaktadır. İnceliğin ve tinselliğin atbaşı gittiği zamanlarda o tanrı sembolü olan güneş en kısa gölgeyle insanlığı ödüllendirerek yazgıyı bol ışıklı kadehlerle kutladığı sık görülen bir vakıdır.

Gölgenin varlığı elbette ışığa delalettir. Zamanı yaran ve sağaltan unutulmuş kahraman *parrhesiastes*, sonsuz yolculuğunda, hayatın ve memanın bütün gizli dirimsel güçleriyle temas ederek, bizlere cesaretin o soylu dağ havasını yeniden estirme imkânına sahiptir. Bu yolculukta *parrhesiastes*, kimi zaman karanlık ormandaki ejderi kimi zaman sözle kimi zaman da eylemle yeniden yaratır. Soyluluğun asgari şartlarından biri, zulüm karşısında sessiz kalmamaktır. Ruhu aslan olanın tiran karşısında gerekirse viran olması gerekmektedir. Kansız bir tarih olmadığı gibi tiransız bir zamanın da mevcut olduğunu söylemek zordur. Bu tiran bazen içsel tepilerimiz, bazen de buyruklarını gökten aldığını iddia eden, ulvi olanın süfli hikâyesi de olabilmektedir. Bu açıdan soyluluk ölümü gözleriyle, sözleriyle öldürmekte görülebilir. Yüksek yaratılıştaki kimseler çağa yeni değerler bahşederler. Bugün ise, çölleşen dünyada değerlerin olmayışı tartışılıyorsa nadir insanların varlığının daha da nadir olmasıdır.

Günümüzün baş döndürücü hızının yarattığı *decadence* durum, dikkati ve dolayısıyla hakikati dumura uğratmıştır. İnsanlar fedakârlık kültüründen uzaklaşmış daha çok kendileriyle ilgilenir olmuşlardır. Bu bağlamda sosyal ağlar sürekli benliğin yüceltilmesine vurgu yaparak insanları kendi benlik kabuğunu daha kıramaz hale getirmişlerdir. Benliğin sunumu, erek olunca gelecek mitik bir öykü haline gelerek yalnızca an kutsanmıştır. Karşılaşmalar ve kurumsallaşan sabırsızlık benliğin kabuklarını kalınlaştırarak insanların kendisinden üst bir şey yaratmalarına mani olmaktadır. Bu açıdan soyluluk geleneği olan *parrhesia*, postmodern tapınaklarda çıkarlar uğruna sessizliğe boğdurulmuştur. Bu kuzuların sessizliği aslında Foucault'un bahsettiği "insanın ölümü"nin sessizliğidir. Bu *parrhesia*'nın yarattığı iklimde açıkgozlülükle beraber yiğitliğin de varlığını devam ettireceği varsayılabilir. Fakat *parrhesia*'nın yokluğu özgürlüğü dumura uğratarak seçkinliğin çizgilerini soldurmaktadır. Bilindiği üzere seçkinlik aynı zamanda sanat için yaşam için ufuk çizgisiyle eşdeğerdir. Bu bakımdan ufuk çizgisinin olmayışı dirimin ilerlemesinin de sekteye uğratıldığı anlamına gelmektedir.

Kaynakça

Arğın, E. (2018). İnternet Reklamlarına Karşı Tutumun Belirleyicileri: Otomobil Reklamları Örneği. *International Journal of Social Science*, 1(1), 147-165.

Baudrillard, J. (2004). *Tam Ekran* (B. Gülmez, Çev.; 3. bs). Yapı Kredi Yayınları.

- Bauman, Z. (2000). *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları* (İ. Türkmen, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2011a). *Postmodern Etik* (A. Türker, Çev.; 3. bs). Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2011b). *Yaşam Sanatı* (A. Sarı, Çev.; 1. bs). Versus Kitap.
- Botton, A. D. (2019). *Felsefenin Tesellisi* (B. T. Altuğ, Çev.; 17. bs). Sel Yayıncılık.
- Braidotti, R. (2015). *İnsan Sonrası* (Ö. Karakaş, Çev.). Kolektif Kitap.
- Calinescu, M. (2013). *Modernliğin Beş Yüzü Modernizm Avangard Dekadans Kitsch Postmodernizm* (S. Gürses, Çev.; 3. bs). Küre Yayınları.
- Campbell, J. (2010). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* (S. Gürses, Çev.; 2. bs). Kabalcı Yayınları.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü* (3. bs). Paradigma Yayınları.
- Clastres, P. (1992). *Vahşi Savaşçının Mutsuzluğu* (M. Sert & A. Türker, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Connerton, P. (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar?* (A. (Alaeddin) Şenel, Çev.; 3. bs). Ayrıntı Yayınları.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1990). *Kapitalizm Ve Şizofreni I Göçebelimi İncelemesi/Savaş Makinası* (A. Akay, Çev.; 1. bs). Bağlam Yayıncılık.
- Dijk, J. van. (2018). *Ağ Toplumu* (Ö. Sakin, Çev.; 3. bs). Kafka Kitap.
- Dyrberg, T. B. (2014). *Foucault on the Politics of Parrhesia*. Palgrave Macmillan.
- Ellul, J. (2012). *Sözün Düşüşü* (H. Arslan, Çev.; 3. bs). Paradigma Yayınları.
- Flew, A. (2011). *Yanılmışım Tanrı varmış* (H. Kaya & Z. Ertan, Çev.; 4. bsk). Profil Yayıncılık.
- Foucault, M. (2014). *Doğruyu Söylemek* (K. Eksen, Çev.; 7. bs). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2015). *Öznenin yorumbilgisi* (F. Keskin, Çev.; 1. bsk). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Göksel, N. (2018). *Postmodern Bir Kültürde Parrhesia Mümkün mü? Sosyalbilimler*. <https://www.sosyalbilimler.org/postmodern-bir-kulturde-parrhesia-mumkun-mu/>
- Han, B.-C. (2015). *Şeffaflık Toplumu* (H. Barışcan, Çev.; 2. bs). Metis Yayınları.
- Han, B.-C. (2017). *Yorgunluk Toplumu* (3. bs). Açılım Kitap.
- Han, B.-C. (2019). *Psikopolitika Neoliberalizm ve Yeni İktidar Teknikleri* (H. Barışcan, Çev.; 1. bs). Metis Yayınları.
- Herakleitos. (2003). *Kırık Taşlar* (E. Alova & B. Pirhasan, Çev.; 1. bs). Bordo Siyah.
- Janouch, G. (1966). *Kafka ile Konuşmalar* (A. T. Oflazoğlu, Çev.; 1. bs). Bilgi Yayınevi.
- Jaspers, K. (2008). *Nietzsche* (M. Batmankaya, Çev.). Alkım Yayınevi.
- Kleist, H. von, Chamisso, A. von, & Hoffmann, E. T. A. (2017). *Üç Romantik Hikaye* (S. Ali, Çev.; 2. bs). Yapı Kredi Yayınları.
- Köse, H. (2015). Toplu Yanılsamaların Gücü Ya Da Hans Christian Andersen'in Kral Çıplak İsimli Masalında Bazı Eleştirel Motifler Üzerine. İçinde H. Köse (Ed.), *Skolastik Fantazya*. Ayrıntı Yayınları.
- Levinas, E. (2012). Özgürlük ve Buyruk. İçinde D. Önder (Ed.), & H. Özyel (Çev.), *Levinas* (ss. 281-294). Say Yayınları.

-
- Luxon, N. (2014). Michel Foucault'nun Son Derslerinde Açık Sözlülük, Risk ve Güven (E. Ünal, Çev.). *Cogito*, 70-71, 179-211.
- Mahfuz, N. (2019). *Cebelavi Sokağı'nın Çocukları* (L. T. Basmacı, Çev.; 10. bs). Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Nietzsche, F. (2011). *Ahlakın Soykütüğü Bir Polemik* (Z. Alangoya, Çev.; 1. bs). Kabalcı Yayınları.
- Nietzsche, F. (2014a). *Tan Kızılığı* (H. Salihoğlu & Ü. Özdağ, Çev.; 5. bs). İmge Yayınevi.
- Nietzsche, F. (2014b). *Böyle Buyurdu Zerdüşt* (A. T. Oflazoğlu, Çev.; 2. bs). İz Yayıncılık.
- Nietzsche, F. (2015). *İyinin ve Kötünün Ötesinde* (A. İnam, Çev.; 9. bs). Say Yayınları.
- Platon. (2014). *Sokrates'in Savunması* (F. Akderin, Çev.; 4. bsk). Say Yayınları.
- Rigel, N. (2001). *Rüya Körleşmesi*. Der Yayınları.
- Schure, E. (2010). *Büyük İnisyeler* (Y. Keskin, Çev.; 2. bs). Ruh ve Madde Yayınları.
- Sennett, R. (2008). *Ten ve Taş* (T. Birkan, Çev.; 3. bs). Metis Yayınları.
- Simpson, Z. (2012). The Truths We Tell Ourselves: Foucault on Parrhesia. *Foucault Studies*, 99-115. <https://doi.org/10.22439/fs.v0i13.3461>
- Virilio, P. (2003). *Enformasyon Bombası* (K. Şahin, Çev.; 2. bs). Metis Yayınları.
- Yağbasan, M. (2007). Film Okumalarında Alımlama Estetiği Bir Filmi Yeniden Okumak. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 6(6), 201-221.
- Zemeckis, R. (2000). *Yeni Hayat*. <http://www.imdb.com/title/tt0162222/>